

**До разової спеціалізованої вченої ради
з присудження наукового ступеня
доктора філософії № ДФ 41.884.073
Одеського державного університету
внутрішніх справ
за адресою 65014, м. Одеса,
вул. Успенська, 1**

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Назимка Єгора Сергійовича на дисертацію Гуріна Олександра
Юрійовича «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового
розслідування», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дослідження. Конституція України проголошує абсолютний пріоритет людини, її цінностей, включаючи життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпеку, визначаючи утвердження та всебічне забезпечення її прав і свобод як імперативний обов'язок держави.

Преамбула Основного Закону України підкреслює цивілізаційну самоідентифікацію українського народу та стратегічну незворотність європейського й євроатлантичного вектору розвитку держави.

У цьому контексті особливої значущості набуває констатація конвергенції між Європейським Союзом та Україною, що базується на спільних фундаментальних цінностях, серед яких чільне місце посідають принципи демократії, безумовна повага до фундаментальних прав і свобод людини та верховенство права, що є базисною парадигмою кожної правової держави.

Необхідність забезпечення неухильного дотримання прав і свобод, а також законних інтересів особи, відповідно до конституційних імперативів та міжнародно-правових зобов'язань України, знаходить свою конкретизацію у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України. Зазначена норма визначає комплекс взаємопов'язаних завдань, спрямованих на забезпечення захисту особи, суспільства та держави від кримінальних посягань, охорону прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також на гарантування швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування й судового розгляду.

Ключовою метою є забезпечення персональної відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, відповідно до ступеня його вини, недопущення безпідставного обвинувачення або засудження невинних осіб, унеможливлення необґрунтованого процесуального примусу та забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження.

Еволюція кримінального процесуального законодавства та вдосконалення кримінального судочинства характеризуються, насамперед, зміщенням акцентів у бік посилення гарантій прав, свобод та інтересів суб'єктів кримінального процесу. До цієї категорії гарантій слід відносити й інструментарій судового захисту, що є невід'ємним елементом забезпечення справедливого правосуддя.

В умовах дії правового режиму воєнного стану інститут спеціального досудового розслідування, що перебуває в стадії динамічного реформування, набуває особливої стратегічної значущості як засіб забезпечення розумних строків кримінального провадження, оптимізації ефективності кримінальної юстиції, реалізації фундаментального принципу невідворотності покарання та захисту державних і публічних інтересів, сприяючи таким чином інтеграції України до європейських та міжнародних стандартів у сфері гарантування прав і свобод людини.

Ураховуючи наведене, удосконалення, у межах функціонування інституту спеціального досудового розслідування, механізмів забезпечення прав та законних інтересів людини є важливим завданням, що, відповідно, актуалізує проблематику предмета дисертаційної роботи Олександра Юрійовича Гуріна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (що затверджена указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (що затверджена указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, що затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року №12-21. Дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773) та частиною загальної наукової теми, що виконується кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019).

Структура та зміст роботи. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які об'єднали 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі дисертаційної роботи автором обґрунтовано актуальність обраної теми, що зумовлюється як сучасним станом розвитку кримінально-правових наук, так і потребами практики правозастосування. Сформульовано мету дослідження, яка конкретизується через систему взаємопов'язаних завдань. Визначено наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне значення для подальшого розвитку доктрини кримінального процесу та практичну цінність для вдосконалення правозастосовної діяльності. Висвітлено зв'язок дослідження з чинними науковими програмами, планами і тематиками. Надано інформацію щодо апробації основних положень дисертації на наукових заходах та оприлюднення результатів у публікаціях здобувача.

У першому розділі дисертаційного дослідження автор послідовно і ґрунтовно викладає загальнотеоретичні засади інституту спеціального досудового розслідування, розкриваючи його сутнісні ознаки, правову природу та функціональне значення в системі кримінального процесуального права України.

Автором здійснено спробу доктринального осмислення правового поняття спеціального досудового розслідування, з урахуванням історичних передумов його становлення та сучасної нормативної регламентації, наводиться періодизація становлення розглядуваного інституту (с. 46). У роботі окреслено співвідношення цього інституту з суміжними процесуальними категоріями, зокрема, *in absentia* провадженням, заочним судочинством, а також іншими формами спрощеного кримінального провадження.

Важливим елементом розділу є характеристика інституту через призму принципів кримінального процесу, зокрема, з урахуванням права особи на захист, змагальності сторін, рівності учасників процесу та справедливості судового розгляду. Здійснений аналіз дозволяє зробити висновок про дуалістичну природу досліджуваного явища, в якому поєднуються елементи примусовості та забезпечення балансу між інтересами правосуддя й правами підозрюваного, який умисно ухиляється від участі у процесі.

Остання частина розділу присвячено комплексному аналізу правової природи підстав і порядку здійснення спеціального досудового розслідування, що є центральним елементом досліджуваної проблематики. Автор демонструє належний рівень системного підходу до розкриття передумов ініціювання цього виду провадження, аргументуючи його винятковість у межах загальної процедури кримінального переслідування.

Загалом, розділ є теоретично обґрунтованим та методологічно послідовним, закладає концептуальні підвалини для подальшого аналізу правового механізму спеціального досудового розслідування та його процесуальних особливостей.

У другому розділі дисертаційного дослідження здійснено комплексне дослідження процесуального статусу та функціонального призначення основних учасників кримінального провадження у межах спеціального

досудового розслідування в аспекті забезпечення прав та законних інтересів особи. Автор акцентує увагу на особливостях реалізації функцій сторін обвинувачення, захисту та суду в умовах відсутності підозрюваного, що є визначальним фактором специфіки *in absentia*-провадження.

Особливе значення у структурі розділу надано характеристиці повноважень прокурора, як ініціатора застосування спеціального провадження (с. 99-101). Обґрунтовано, що саме на цю процесуальну особу покладається обов'язок забезпечення не лише публічного інтересу, а й дотримання мінімальних гарантій захисту сторони обвинувачення.

Належна увага приділена правовому статусу захисника, який, за відсутності підозрюваного, виконує роль єдиного процесуального представника інтересів останнього. Автор правильно підкреслює ризики формалізації функції захисту та порушення принципу змагальності, що вимагає додаткових процесуальних гарантій та підвищеної відповідальності захисника за реальне здійснення захисту (с. 147-148).

Також заслуговує на позитивну оцінку аналіз процесуального положення слідчого судді, який у межах спеціального провадження виконує роль своєрідного "фільтра" для запобігання порушенням прав і свобод людини. Однак, на думку автора, чинне законодавство не завжди забезпечує належний баланс між повноваженнями сторін та контролем з боку суду.

Загалом, другий розділ дисертації є цілісним, аргументовано побудованим і спрямованим на виявлення актуальних проблем функціонування ключових процесуальних суб'єктів у межах спеціального досудового розслідування в ракурсі забезпечення прав та законних інтересів особи, що сприяє формуванню науково обґрунтованих висновків і пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Третій розділ дисертації має узагальнюючий та прогностичний характер і присвячений дослідженню актуальних проблем правозастосування спеціального досудового розслідування, а також формуванню пропозицій щодо його нормативного та інституційного вдосконалення. Автор обґрунтовано позиціонує зазначений інститут як такий, що потребує подальшої трансформації відповідно до викликів часу, зокрема в умовах збройної агресії, тимчасової окупації частини території України та глобальних тенденцій захисту прав людини.

Автор звертає увагу на колізії між окремими положеннями Кримінального процесуального кодексу України та міжнародно-правовими зобов'язаннями держави, що зумовлює ризики порушення стандартів справедливого судочинства, визначених, зокрема, статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Позитивним аспектом є включення порівняльно-правового аналізу моделей заочного кримінального провадження в різнопланових правових системах європейських країн (Франція, Італія, Німеччина та інших), що дозволяє здійснити критичне переосмислення українського підходу з урахуванням кращих практик та нормотворчих тенденцій (с.157-180). Автор

переконливо доводить необхідність імплементації гарантій ефективного захисту прав особи навіть за умов її відсутності, що відповідає підходу Європейського суду з прав людини щодо "належного повідомлення" і "реальної можливості участі у процесі".

Розділ містить низку чітко сформульованих пропозицій з удосконалення законодавства, які є логічно витікаючими з попередніх досліджень і відповідають потребам правозастосовної практики (с. 215-221). Зокрема, автор пропонує конкретизувати нормативні критерії для визнання особи такою, що ухиляється від правосуддя; посилити роль судового контролю за ініціативою здійснення спеціального досудового розслідування; удосконалити механізм призначення захисника для забезпечення реального, а не формального захисту.

Загалом, третій розділ демонструє високий рівень аналітичності та нормативно-орієнтованого мислення автора. Представлені у ньому висновки та пропозиції є науково обґрунтованими, практично значущими та такими, що відповідають вектору євроінтеграційного розвитку України у сфері кримінального судочинства.

З огляду на викладене, можемо зауважити, що поставлені у дисертації мета та завдання вирішені, а основні результати – висвітлено у розгорнутих та аргументованих висновках.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення, викладені у науковій роботі О.Ю. Гуріна, відзначаються високим рівнем наукової обґрунтованості та комплексно охоплюють увесь спектр проблематики, що визначена темою дисертаційного дослідження. Така ґрунтовність забезпечена належним та коректним використанням методологічного інструментарію, а також ретельно сформованій дослідницькій базі. Теоретична складова базується на всебічному аналізі наукових джерел як вітчизняного, так і зарубіжного походження у сфері криміналістики, кримінального процесу та міжнародного права. Емпіричну базу становлять результати анкетного опитування 17 слідчих суддів, 43 слідчих Національної поліції України, 40 прокурорів та 32 адвокатів з Вінницької та Одеської областей, а також дані державної і відомчої статистичної звітності за різні періоди, матеріали слідчої та судової практики, що надало дослідженню практичної цінності та емпіричної достовірності.

Новизна представлених теоретичних результатів, проведених здобувачкою досліджень. Автор провів наукове дослідження, в якому комплексно, з використанням сучасних методів наукового пізнання та врахуванням новітніх досягнень теорії та практики сучасної науки, здійснив комплексне наукове дослідження порядку забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування.

Серед основних розроблених положень, що розв'язують конкретні наукові завдання, мають характер концептуальних і відповідають критеріям наукової новизни, слід відмітити такі:

вперше:

- сформульовано тлумачення спеціального кримінального провадження а саме, спеціальне кримінальне провадження слід розглядати як особливий вид кримінального провадження, що характеризується застосуванням спеціальних процедур на стадії досудового розслідування та/або судового провадження, передбачених КПК України для випадків, коли підозрюваний/обвинувачений переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук; та запропонована його класифікація: а) повне спеціальне кримінальне провадження; б) неповне спеціальне кримінальне провадження в формі спеціального досудового розслідування; в) неповне спеціальне кримінальне провадження в формі спеціального судового провадження;

– обґрунтована необхідність доповнення статті 297-5 КПК частиною 3, відповідно до якої *«у випадку, якщо в ході досудового розслідування встановлено, що особа, стосовно якої здійснюється спеціальне досудове розслідування, є громадянином (підданим) іншої держави та перебуває за межами України, слідчий, прокурор, окрім дій, передбачених частинами першою та другою цієї статті, зобов'язаний невідкладно направити копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, до центрального органу зв'язку відповідної іноземної держави;*

– обґрунтовано необхідність встановлення додаткових вимог до адвокатів, щодо здійснення «розумні зусилля» для встановлення контакту з підозрюваним, шляхом запровадження статті 297-6 *«Обов'язки захисника щодо інформування підозрюваного, обвинуваченого, при здійсненні спеціального досудового розслідування»;*

удосконалено:

– комплексну програму підвищення кваліфікації адвокатів, які здійснюють захист у справах, що розглядаються в порядку спеціального досудового розслідування, з акцентом на міжнародні стандарти, тактику ведення справ *in absentia* та етичні аспекти адвокатської діяльності;

– наукову періодизацію етапів історичного розвитку інституту спеціального досудового розслідування в період незалежності України;

– порядок вручення підозрюваному процесуальних документів при здійсненні спеціального досудового розслідування, яким пропонується доповнити процедуру спеціального досудового розслідування положенням про обов'язкове направлення копій процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, не лише його захиснику, але й до центрального органу зв'язку іноземної держави, у випадку перебування підозрюваного на території іншої держави;

дістало подальший розвиток:

– аналіз міжнародної практики застосування процедур спеціального досудового розслідування (*in absentia*), з формулюванням напрямків

вдосконалення: а) підвищення якості повідомлення обвинуваченого; б) розширення процесуальних гарантій; в) імплементація міжнародних стандартів; г) гармонізація з європейським досвідом;

– аналіз стану наукової розробленості інституту спеціального досудового розслідування;

– відповідно до практики Європейського суду з прав людини, сформульовано рекомендації для вдосконалення національного законодавства України: а) посилення контролю за ефективністю захисту; б) поліпшення процедури повідомлення підозрюваного чи обвинуваченого; в) забезпечення доступу до оскарження заочних рішень; г) удосконалення права на повторний розгляд справи; д) забезпечення реального захисту прав під час заочного провадження.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і сформульованих рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, використовуються у:

– *освітньому процесі* – викладені у дисертації положення використовуються під час підготовки посібників, методичних рекомендацій, проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання навчальних дисциплін: «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства України», «Проблемні питання кримінального процесуального законодавства України», (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 06 січня 2025 р.);

– *науковій діяльності* – під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень проблемних питань кримінального процесуального права (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 07 січня 2025 року).

– *практичній діяльності* органів досудового розслідування та прокуратури – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань здійснення спеціального досудового розслідування (акт впровадження ГУНП в Вінницькій області від 04 лютого 2025 року).

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Гуріна Олександра Юрійовича «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки криміналістики проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 8 наукових публікаціях, серед яких 4 статті у виданнях, включених Міністерстві освіти і

науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та чотирьох тез – у збірниках науково-практичних та науково-теоретичних конференцій.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу роботи порушень вимог академічної доброчесності не встановлено, під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здобувачем здійснено посилання на їх публікації.

Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувача, її наукового керівника та інших членів разової спеціалізованої вченої ради немає.

Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, необхідно звернути увагу на **наявність окремих положень, що можуть бути предметом для дискусії під час публічного захисту дисертації**, серед яких:

1. Дисертант сформулював об'єкт свого дослідження як кримінальні процесуальні відносини, що виникають та розвиваються у зв'язку із забезпеченням прав людини під час спеціального досудового розслідування (с. 19), а предмет – як забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування (с. 19). Як бачимо, об'єкт дослідження є тотожним предмету. Формулювання об'єкту дослідження як суспільних відносин, які складаються під час здійснення спеціального досудового розслідування злочинів, було б більш логічним та відбивало б усталену позицію, згідно з якою предмет дослідження – це частина об'єкту дослідження.

2. Сміливим є твердження автора, що ним уперше пропонується тлумачення спеціального кримінального провадження (с. 21). Так, з урахуванням ґрунтовних та численних досліджень цього кримінально-процесуального інституту, висновки яких наводяться, в тому числі, у дисертації Гуріна О.Ю., більш доречним було б розміщення авторського тлумачення спеціального кримінального провадження у рубриці «удосконалено» або «набуло подальшого розвитку».

3. Дисертантом пропонується доповнити ст. 297-5 КПК частиною 3, відповідно до якої «у випадку, якщо в ході досудового розслідування встановлено, що особа, стосовно якої здійснюється спеціальне досудове розслідування, є громадянином (підданим) іншої держави та перебуває за межами України, слідчий, прокурор, окрім дій, передбачених частинами першою та другою цієї статті, зобов'язаний невідкладно направити копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, до центрального органу зв'язку відповідної іноземної держави» (с. 21). Під час захисту потребує додаткового пояснення, як, на думку автора, направлення процесуальних документів «до центрального органу зв'язку відповідної іноземної держави» сприятиме забезпеченню прав людини при здійсненні щодо нього спеціального досудового розслідування?

4. У висновках (с. 226) автор зазначає про потенційну можливість запровадження додаткової форми заочного провадження для менш тяжких злочинів, за прикладом інших країн, що оптимізує систему кримінального

судочинства та забезпечить ефективний розгляд усіх правопорушень з урахуванням тяжкості злочину та обставин що перешкоджають фізичній присутності обвинуваченого. Оскільки у главі 24-1 КПК України йдеться виключно про злочини, очевидно, що пропозиція Гуріна О.Ю. стосується кримінальних проступків, тому під час публічного захисту слушним буде пояснення дисертанта щодо такої ініціативи.

Викладені зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на високу оцінку дисертації як актуального, якісного, послідовного завершеного наукового дослідження, у якому вирішено окрему наукову проблему.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Узагальнюючи викладене, можемо зауважити, що дисертація «Забезпечення прав людини під час спеціального досудового розслідування» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Вона відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Гурін Олександр Юрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**перший проректор Донецького
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Єгор НАЗИМКО

Підпис Назимка Єгора Сергійовича засвідчую

**Т.в.о. начальника відділу
документування службової діяльності**

Наталя ХОЗЛУ